

ГЛАСНИК ЕТНОГРАФСКОГ ИНСТИТУТА САНУ LXVII (2)

BULLETIN OF THE INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA LXVII (2)

INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA

BULLETIN

OF THE INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY

LXVII

No. 2

Chief Editor:

Dragana Radojičić, PhD (Institute of Ethnography SASA)

Editor:

Srđan Radović, PhD (Institute of Ethnography SASA)

International editorial board:

Milica Bakić-Hayden, PhD (University of Pittsburgh), Ana Dragojlović, PhD (University of Melbourne), prof. Peter Finke, PhD (University of Zurich), prof. Karl Kaser, PhD (Karl-Franzens University, Graz), Gabriela Kilianova, PhD (Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences, Bratislava), prof. Kjell Magnusson, PhD (University of Uppsala), prof. Marina Martynova, PhD (Institute of Ethnology and Anthropology Russian Academy of Sciences, Moscow), Ivanka Petrova, PhD (IEFEM – Bulgarian Academy of Sciences, Sofia), Tatiana Podolinska, PhD (Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences, Bratislava), Jana Pospišilova, PhD (Institute of Ethnology of the Czech Academy of Sciences, Brno), Ines Prica, PhD (Institute of Ethnology and Folklore Research, Zagreb), Ingrid Slavec Gradišnik, PhD (Institute of Slovenian Ethnology RC SASA, Ljubljana).

Editorial board:

Gordana Blagojević, PhD (Institute of Ethnography SASA), Ivan Đorđević, PhD (Institute of Ethnography SASA), prof. Ildiko Erdei, PhD (Faculty of Philosophy, Belgrade), prof. Ljiljana Gavrilović, PhD (Institute of Ethnography SASA), corresponding member of the SASA Jelena Jovanović, PhD (Institute of Musicology SASA, Belgrade), Aleksandra Pavićević, PhD (Institute of Ethnography SASA), Lada Stevanović, PhD (Institute of Ethnography SASA), academician Gojko Subotić, PhD (Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrade).

Advisory board:

Prof. Jelena Đorđević, PhD (Faculty of Political Sciences, Belgrade), prof. Maja Godina Golija, PhD (Institute of Slovenian Ethnology RC SASA, Ljubljana), Renata Jambrešić Kirin, PhD (Institute of Ethnology and Folklore Research, Zagreb), Miroslava Lukić Krstanović, PhD (Institute of Ethnography SASA), Mladena Prelić, PhD (Institute of Ethnography SASA), prof. Ljupčo Risteski, PhD (Faculty of Natural Sciences and Mathematics, Skopje), prof. Lidija Vujačić, PhD (Faculty of Philosophy, Nikšić), prof. Bojan Žikić, PhD (Faculty of Philosophy, Belgrade)

Secretary:

Marija Đokić (Institute of Ethnography SASA)

BELGRADE 2019

ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ

ГЛАСНИК

ЕТНОГРАФСКОГ ИНСТИТУТА

LXVII
свеска 2

Главни и одговорни уредник:

Проф. др Драгана Радојичић (Етнографски институт САНУ)

Уредник:

Др Срђан Радовић (Етнографски институт САНУ)

Међународни уређивачки одбор:

Др Милица Бакић-Хејден (Универзитет у Питсбургу), др Ана Драгојловић (Универзитет у Мелбурну), проф. др Петер Финке (Универзитет у Цириху), проф. др Карл Казер (Karl-Franzens Universität, Грац), др Габриела Килианова (Етнолошки институт САВ, Братислава), проф. др Шел Магнусон (Универзитет у Упсали), проф. др Марина Мартинова (Институт етнологије и антропологије РАН, Москва), др Иванка Петрова (ИЕФЕМ – БАН, Софија), др Татиана Подолинска (Етнолошки институт САВ, Братислава), др Јана Поспишилова (Етнолошки институт АН ЧР, Брно), др Инес Прица (Институт за етнологију и фолклористику, Загреб), др Ингрид Славец Градишник (Институт за словеначку етнологију ЗРЦ САЗУ, Љубљана).

Уређивачки одбор:

Др Гордана Благојевић (Етнографски институт САНУ), др Иван Ђорђевић (Етнографски институт САНУ), проф. др Илдико Ердеи (Филозофски факултет у Београду), проф. др Љиљана Гавриловић (Етнографски институт САНУ), дописни члан САНУ др Јелена Јовановић (Музиколошки институт САНУ, Београд), др Александра Павићевић (Етнографски институт САНУ), др Лада Стевановић (Етнографски институт САНУ), академик Гојко Суботић (Српска академија наука и уметности, Београд).

Издавачки савет:

Проф. др Јелена Ђорђевић (Факултет политичких наука, Београд), проф. др Маја Година Голија (Институт за словеначку етнологију ЗРЦ САЗУ, Љубљана), др Рената Јамбрешић Кирић (Институт за етнологију и фолклористику, Загреб), др Мирослава Лукић Крстановић (Етнографски институт САНУ), др Младена Прелић (Етнографски институт САНУ), проф. др Љупчо Ристески (Природно-математички факултет, Скопље), проф. др Лидија Вујачић (Филозофски факултет у Никшићу), проф. др Бојан Жикић (Филозофски факултет у Београду).

Секретар уредништва:

Марија Ђокић (Етнографски институт САНУ)

БЕОГРАД 2019.

Издавач:
ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ
Кнез Михаилова 36/IV, Београд, тел. 011–2636–804
е-mail: eisanu@ei.sanu.ac.rs
Мрежна страница часописа: www.ei.sanu.ac.rs

Publisher:
INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA
Knez Mihailova 36/IV, Belgrade, phone: 011–2636–804
е-mail: eisanu@ei.sanu.ac.rs
Journal's web page: www.ei.sanu.ac.rs

Лектор:
Ивана Башић
Станислав Станковић

Превод:
аутори текстова

Дизајн корица:
Горан Витановић

Техничка припрема и штампа:
Академска издања, Београд

Тираж:
300 примерака

Штампање публикације финансирано је из средстава
Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије
Printing of the journal was funded by the Ministry of Education, Science and Technological
Development of the Republic of Serbia

Гласник Етнографског института САНУ излази три пута годишње и доступан је и индексиран у базама: DOAJ (Directory of Open Access Journals), ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities), SCIndeks (Српски цитатни индекс), Ulrich's Periodicals Directory, NSD (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS – Norwegian Social Science Data Service), CEEOL (Central and Eastern European Library).

The Bulletin of the Institute of Ethnography SASA is issued three times a year and can be accessed in: DOAJ (Directory of Open Access Journals), ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities), SCIndeks (Srpski citatni indeks), Ulrich's Periodicals Directory, NSD (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS – Norwegian Social Science Data Service), CEEOL (Central and Eastern European Library).

Садржај
Summary

I
Научни радови
Scientific Papers

Тема броја –

Род и ред. Родни режими у култури – кроз историју и данас
(ур. Лада Стевановић)

Topic of the Issue –

Gender and Order. Gender Regimes in Culture – Today and through History
(ed. Lada Stevanović)

- Лада Стевановић, *Род и ред. Родни режими у култури – кроз историју и данас* 223–230
Lada Stevanović, *Gender and Order. Gender Regimes in Culture – Today and through History*
- Sanja Đurin, Renata Jambrešić Kirin, Tea Škokić, *Od antropologije žene do rodne ideologije* 231–245
Sanja Đurin, Renata Jambrešić Kirin, Tea Škokić, *From the Anthropology of Women to Gender Ideology*
- Tea Škokić, *O rodnoj i radnoj ideologiji* 247–263
Tea Škokić, *On Gender and Labour Ideology*
- Лидија Б. Радуловић, *Родно засновано партнерско насиље: конструкције наратива жена осуђених на казну затвора* 265–287
Lidija B. Radulović, *Gender Based Partner Violence: Constructions of Narratives of Women Sentenced to Prison*
- Suzana Marjanić, *Antimodni transžanr – tri primjera subverzije s RH scene: Ivana Popović, Tajči Čekada i Martina Križanić* 289–307
Suzana Marjanić, *The Anti-Fashion Transgenre – Three Examples of Subversion from the Croatian Scene: Ivana Popović, Tajči Čekada, and Martina Križanić*
- Ивана Добривојевић Томић, *Између небриге и незнања. Жене, сексуалност и репродуктивно здравље у социјалистичкој Југославији* 309–323

- Ivana Dobrivojević Tomić, *Between Carelessness and Ignorance. Women, Sexuality and Reproductive Health in Socialist Yugoslavia*
- Драгана Амедоски, *Жена у улози наследнице у османско доба: пример жене муслиманке на Централном Балкану (17–18. век)* 325–338
- Dragana Amedoski, *Woman in the Role of Heiress in the Ottoman Period: an Example of Muslim Woman in the Central Balkans (17–18th Century)*

Varia

- Jelena Čvorović, Kathryn Coe, *Happy marriages are all alike: Marriage and self-rated health among Serbian Roma* 341–359
- Јелена Чворовић, Кетрин Коу, *Сви срећни бракови личе један другом: брак и самопроцена здравља међу Ромима у Србији*
- Ивана Башић, *Пурпурно путовање онкрај свести – прамистерије женског у 'Дану шестом' Растка Петровића* 361–376
- Ivana Bašić, *Purple journey beyond consciousness – primordial mystery of the feminine in 'The Sixth Day' by Rastko Petrovic*
- Никола Крстовић, *Међународност баштињења и нова музеологија* 377–391
- Nikola Krstović, *Inter-nationality of Heritage and Nouvelle muséologie*
- Aleksandra Nikolić, *Collections and cultural transmission: Museum as a niche (re)construction site* 393–405
- Александра Николић, *Збирке и културна трансмисија: музеј као место (ре)конструкције нише*
- Никола Дедић, *'Источноевропска уметност': идеологија једног институционалног конструкта* 407–419
- Nikola Dedić, *'Eastern-European Art': Ideology of an Institutional Construct*
- Биљана Анђелковић, *Улога верског туризма у стварању 'хијерархије' манастира код поклоника Српске православне цркве* 421–443
- Biljana Anđelković, *The Role of Religious Tourism in Creating Hierarchy of Monasteries for the Followers of the Serbian Orthodox Church*
- Милан Томашевић, *Између наде и страха. Антрополошка интерпретација 'Откровења Светога Јована Богослова'* 445–462

- Milan Tomašević, *Between Hope and Fear: Anthropological Analysis of the 'Revelation to John'*
- Иван Ђорђевић, 'Хулиган' – 'народни непријатељ' или 'патриотски јунак'. Медијска конструкција фудбалских навијача у Србији 463–479
- Ivan Đorđević, 'Hooligan' – 'Enemy of the People' or 'Patriotic Hero'. *The Media Construction of Football Fans in Serbia*

II

Прикази Reviews

- Лада Стевановић, *Антропологија, род и Балкан* 481–483
- Александра Павићевић, *О прецима и потомцима, о гробовима и гробним натписима* 483–485

Прикази

Reviews

Антропологија, род и Балкан

Марина Матешаћ, Светлана Слашак, *Род и Балкан. Породњавање балканизма. Путовање до друге, с препрекама*.
Зареб: Durieux (Rotulus Universitas) 2017.

„Као што су то чиниле путопискиње и њихове сговорнице на простору полуотока, и ми се користимо концептом женског гостопримства које видимо као већ извезену, али никада довршену, покретну кошару за производњу и размјену знања. Кошара, као и гостопримство, може остати необорена једина ако у њој постоји реципрочно распоређен терет, односно моћ.“

(Марина Матешаћ, Светлана Слашак, Род и Балкан 2017, 21)

Овом реченицом ауторке Марина Матешаћ и Светлана Слашак описују једну од женских стратегија сарадње која се остваривала кроз гостопримство на које су наилазиле и у којем су учествовале путопискиње у сусрету са женама Балкана. Истовремено, овим је описом на сликовит начин приказана сарадња две ауторке и ткање тј. плетење текста у књизи.

Анализа која је пред нама уписује се у методологију студија балканских жена, која представља грану историјске антропологије, и то оне која је израсла из француске антропологије антике Луја Жернеа и Жан-Пјер Вернана, а која је, захваљујући Светлани Слашак, утемељена и у Словенији (на Institutum Studiorum Humanitatis, факултету за постдипломске студије у хуманистици, до тренутка када је факултет продат, али и на Филозофском факултету у Љубљани, где је Светлана Слашак предала). Свесне да истраживачке позиције никада нису објективне и апсолутне, ауторке пажљиво реконструишу контексте како би увек изнова сагледавале услове и начине конструисања рода на Балкану кроз историју – од XVIII века до данас.

Указујући на једну од кључних паралела између истраживања Балкана и антике, а то је да је грчки човек у класичном периоду свој идентитет конструисао на споља, ауторке се баве балканском женом, па и Балканом у целини, чији се идентитет обликовао на другом месту. Начини на који се то дешавало су различити, а у књизи су пажљиво осликани у друштвеном и политичком контексту у коме су се путнице-путопискиње налазиле и конструисале своју субјективност. Наравно, свако исписивање и уписивање је различито, а међу споменутим путопискињама (Марија Ф. Карлова, Паулина Ирби, Георгина Мекензи, Дора Д’Истрија, Јелена Димитријевић), најкомплекснији приказ и

најдубље разумевање живота и жена на Балкану дала је Дора Д'Истрија, ауторка која је имала истанчан номадски сензибилитет, између осталог, и захваљујући томе што је рођена и одрасла у Румунији, а онда је из политичких разлога са родитељима емигрирала у Немачку, школовала се на Западу, а касније се слободно кретала како Балканом тако и западном Европом и Русијом. Иако је због открића и објављивања усмене традиције Албанаца у Италији проглашена светицом и националном заштитницом (под именом Елена Гица, а не псеудонимом Дора Д'Истрија – Дар Дунава/Истре који је одабрала), њено деловање заправо никада није било обележено политичким интересима нити одабирањима политичких фаворита. Како ауторке наглашавају, она је имала „сасвим јединствено гледање на етничку разноликост Балкана који је посматрала као територију у непрекидној промени.“ Свесна етничке разноликости Балкана, Дора Д'Истрија никада није заузимала ничију страну, већ је била свесна „разлика те заједничких тачака у богатом етничком ткању Балкана. Одлучила је да ће заједнички називник за све то бити свима заједничко Друго, жене, које све живе у патријархалним заједницама.“ Рад Доре Д'Истрије је до ове књиге био ретко и тек фрагментарно предмет истраживања како у балканским студијама тако и у студијама рода, па је ова неправда бар донекле исправљена.

Књига *Род и Балкан* је тематски подељена у две целине, од којих је прва, *Породњавање Балканизма*, ауторски рад Марине Матешаћ, док друга целина, коју је написала Светлана Слпшак, под називом *Путовање до друге, с препрекама* представља коментар на први текст и антрополошко ткање које, ширећи тематску и историјску перспективу, залази и у XX век и савременост, дајући додатне увиде у већ комплексна историјско-антрополошка сагледавања питања рода на Балкану, као и спољног (западног) погледа на Балкан и род, како кроз историју тако и данас.

Сарадња и сусрет две ауторке резултирала је књигом о различитим сусретима пре свега, жена на Балкану – путопискиња које су долазиле извана да упознају Балкан и балканске жене, балканских жена једних са другима, као и откривањем балканских феминисткиња, научница и списатељица. Реч је такође и о сусрету Балкана са другим деловима света, који се због свог положаја, негде на средини пута између Запада и Истока, конципира и породњава на специфичан начин. Надовезујући се на постојећу феминистичку критику Саидовог оријентализма и балканизма који је теоријски разматрала Марија Годорова, ауторке нуде нову, далеко префињенију анализу и теоретизацију, указујући на компликованост и комплексност вањског виђења, конструисања и породњавања Балкана, који се у XVIII и XIX веку, како то показује ова књига, каткада испостављао и као простор еманципације за западне добростојеће образоване жене. Оне су на простору који је настањен Другим, успеле да освоје слободу и моћ деловања, пре свега хуманитарним, али и хуманистичким радом бележења путописа.

Можда управо одабир тема од којих ћу споменути само неке (нпр. од поглавља *Породњавање Балкана*: три наратива о балканској интими до поглавља *Културни имагинариј женских простора*: хареми, самостани, куће и вртови са потпоглављем *Цвијеће на балкону* или *Женска усмена књижевност*: заборављена субверзија националног идентитета), али и разрађивање теоријских концепата од балканизма до Херцфелдовога крипто-колонијализма, паралелних протокола, културне интимности и сл., успостављају иновативну али и субверзивну научну

методологију, препознатљиво и доследно омогућавајући оно што је Светлани Слапшак и Марини Матешаћ управо и био циљ – а то је да направе „прилог феминистичкој продукцији знања на Балкану“ (21). Ово има значаја и у контексту западног феминизма, који тек у ретким случајевима има свест о потреби деколонизације феминистичког западњачког знања и теорије (међу изузецима је Роза Брајдоти). Као један од прилога таквој феминистичкој производњи знања ауторке предлажу да се теоријски компромитовани и пасивизирани термин род, замени термином сој, турцизмом присутним у различитим балканским језицима који надилази значење родне биполарности, истовремено означавајући плурализам и индивидуализам, неретко стојећи уз епитет особен, посебан. Управо ова врста истраживачке оригиналности, изникла из преплитања историје балканских жена и савремене балканске феминистичке теорије, одговара номадском духу који дефинише Роза Брајдоти, наглашавајући нужност опирању ономе што је статично и ограничавајуће, како у размишљању у хуманистичким дисциплинама тако и у преплављујућим неоконзервативистичким тенденцијама, које иду руку под руку са нарастајућим популизмом у коме се смањује простор за Друго, другачије и Друге, а који је тесан и недовољан чак и у круговима који га декларативно негују. Дobar знак би био када би ову књигу у преводу на енглески или неки други светски језик објавио неки познати издавач. Ово оригинално, узбудљиво истраживачко и комплексно антрополошко штиво то без сумње заслужује. До тада, препоручујем га за читање и цитирање у оригиналу, и то уз напомену да разноликост и сложеност тема и перспектива које ова књига нуди нису успели да стану у овај приказ.

Лада Стевановић

О прецима и потомцима, о гробовима и гробним натписима

Радојко Николић, *Камена књига предака. О натписима са надгробних споменика западне Србије.*

Народни музеј Чачак, 2018, тврди повез, 399 стр.

Поред часописа *Зборник радова Народног музеја*, и каталога који прате музејске изложбе, издавачка делатност чачанског музеја током 2018. године употпуњена је репрезентативном монографијом Радојка Николића *Камена књига предака. О натписима са надгробних споменика западне Србије*. Књига је репрезентативна најпре по својој спољашњости, а затим и по садржају. Опремљена је добрим дизајнерским и техничким решењима, а краси је и мноштво фотографија, од којих је већи број приложио сам аутор.

Реч је, заправо, о другом издању књиге која је први пут публикована 1979. године. Како је у некој врсти поговора написао Слободан Николић, лектор и коректор и, очигледно, један од иницијатора овог издавачког подухвата, књига је својевремено изазвала велико интересовање међу представницима различитих академских и уметничких „еснафа“. Тако су њени први рецензенти били угледни професори Владан Недић и Ђорђе Трифуновић, као и књижевници Драгиша Витошевић и Радомир Андрић. За актуелног приказивача, тј. приказивачицу,

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

39(05)

Гласник Етнографског института = Bulletin of the Institute of Ethnography /

главни и одговорни уредник Драгана Радојичић. – Књ. 1, бр 1/2 (1952) –
Београд : Етнографски институт САНУ (Кнез Михаилова 36/IV), 1952 –
(Београд : Академска издања). – 24 cm

Три пута годишње. - Друго издање на другом медијуму: Гласник
Етнографског института САНУ (Online) = ISSN 2334-8259

ISSN 0350-0861 = Гласник Етнографског института

COBISS. SR-ID 15882242